

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM ČP. 973/VI NA VYŠEHRADE V ROCE 2003

IVO ŠTEFAN – LADISLAV VARADZIN

Úvod

Při záchranném archeologickém výzkumu provedeném na Vyšehradě v čp. 973/VI (někdejší TJ Slavoj) v roce 2003 Archeologickým ústavem v Praze byly získány nové poznatky o raně středověkém osídlení knížecího okrsku (ke *curia regis* více *Kašička – Nechvátal 1979*). Podařilo se zejména zachytit nejstarší vrstvy spočívající bezprostředně na půdním typu. Keramika z nich pocházející neumožňuje podle současných vědomostí datovat nejstarší osídlení této části akropole hlouběji než do 11. století. Tato skutečnost přispívá k diskusi o podobě osídlení v období před 11. stoletím, případně vybízí k úvahám o odlišné topografii lokality v této době. Výzkum rovněž doplnil poznatky o stavební podobě budovy čp. 973/VI a na jeho základě se můžeme přiklonit k datování vzniku stavby do 2. poloviny 14. století. Úrovně geologického podloží, zachycené v sondách a geologických vrtech v budově a v jejím blízkém okolí, přispívají určitým dílem k rekonstrukci georeliéfu na jihozápadním okraji ostrožny.

Okolnosti výzkumu

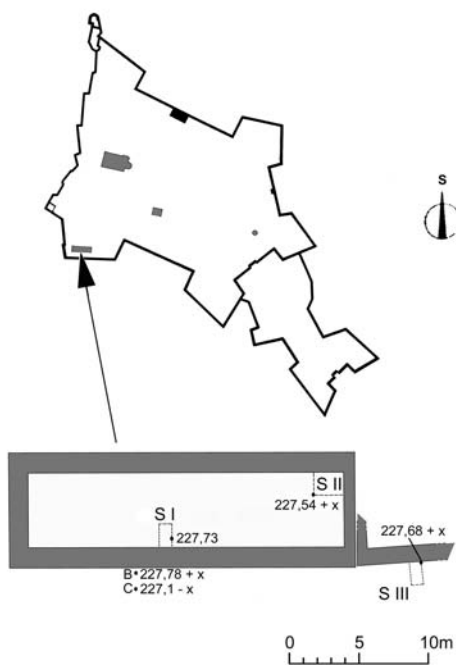
Záchranný archeologický průzkum byl vyvolán rekonstrukcí a adaptací budovy čp. 973/VI v únoru 2003 (obr. 1). Budova, nazývaná také purkrabství, je jednou z mála zachovaných středověkých stavebních památek na Vyšehradě. Pro její přesnější dataci do 14. nebo případně 13. století (*Kašička – Nechvátal 1979*, 101) však v době zahájení výzkumu chyběly archeologické opory, takže jedním ze stanovených úkolů bylo zjistit stratigrafické vztahy vůči starším i mladším jednotkám. Dalším záměrem výzkumu bylo zdokumentovat a pokud možno datovat raně středověké uložení v místech knížecího okrsku, určit jejich charakter a sledovat případné pozůstatky starších staveb. S ohledem na omezené možnosti výzkumu byly provedeny tři archeologické sondy – dvě v interiéru stavby, třetí východně od ní¹ (obr. 1). S ohledem na sledované otázky přinesly důležité poznatky pouze sondy I a II. Součástí výzkumu bylo zjištění úrovně podloží na daném úseku okraje ostrožny.²

¹ Účelem sondy III bylo osvětlit konstrukci a stáří zdiva východně od purkrabství; na základě stratigrafie byla datována do novověku.

² Údaje z archeologických sond byly za přítomnosti J. Zavřela doplněny dvěma vrty B a C (viz obr. 1 a legendu). Výšku podloží z doby na samém počátku raně středověkého osídlení akropole zachycuje pouze sonda I, v níž na podloží dosedal půdní typ a teprve nad ním se kumulovaly kulturní vrstvy. V sondě II bylo podloží sníženo zahloubením raně středověkého objektu a v sondě III novověkými terénními zásahy. Ve vrtu B bylo zjištěno dosedání novověkých uloženin bezprostředně na podloží, takže i v tomto případě je pravděpodobné novověké snížení terénu. U vrtu C nebylo v hloubce 227,1 m n. m. zachyceno podloží, ale jen novověké souvrství. Zůstává otázkou, do jaké míry je klesající úroveň geologického podloží, zachycená v linii sondy I a vrtů B a C, pozůstatkem radikálních novověkých výkopů nebo naznačuje přítomnost terénního sklonu již v raném středověku.

Sonda I

Sonda o rozměrech 210 x 110 cm, umístěná v interiéru budovy, přiléhala ke středu její jižní stěny. Byla z větší části vyhloubena dělníky před příchodem archeologů. Její dno jsme následně snížili na geologické podloží a stěny upravili pro dokumentaci stratigrafie. Archeologický materiál proto pochází jen ze vzorkování vybraných vrstev. Sled dokumentovaných stratigrafických jednotek lze rozdělit do čtyř časových horizontů. Nejstarší představuje žlábek s plochým dnem (obr. 2:30), orientovaný zhruba V–Z, jehož zásyp neobsahoval žádné nálezy. Pro datování žlábku do pravěku je určující pouze skutečnost, že byl překryt půdním typem (podle určení *J. Zavřela 2003*; obr. 2:27, 28), který představuje druhý horizont. Datování žlábku není překvapující, neboť pravěké osídlení Vyšehradu máme doloženo starými nálezy (*Nechvátal 1983*, 7–8) i naším výzkumem (obr. 9). Třetí horizont (obr. 2:10–11, 13–14, 17–26) reprezentuje nárůst terénu od počátku raně středověkého osídlení až po stavbu tzv. purkrabství. Situaci uzavírá čtvrtý horizont, který zachycujeme od povrchu rozšířeného základu výše, takže ho synchronizujeme s provozem purkrabství.

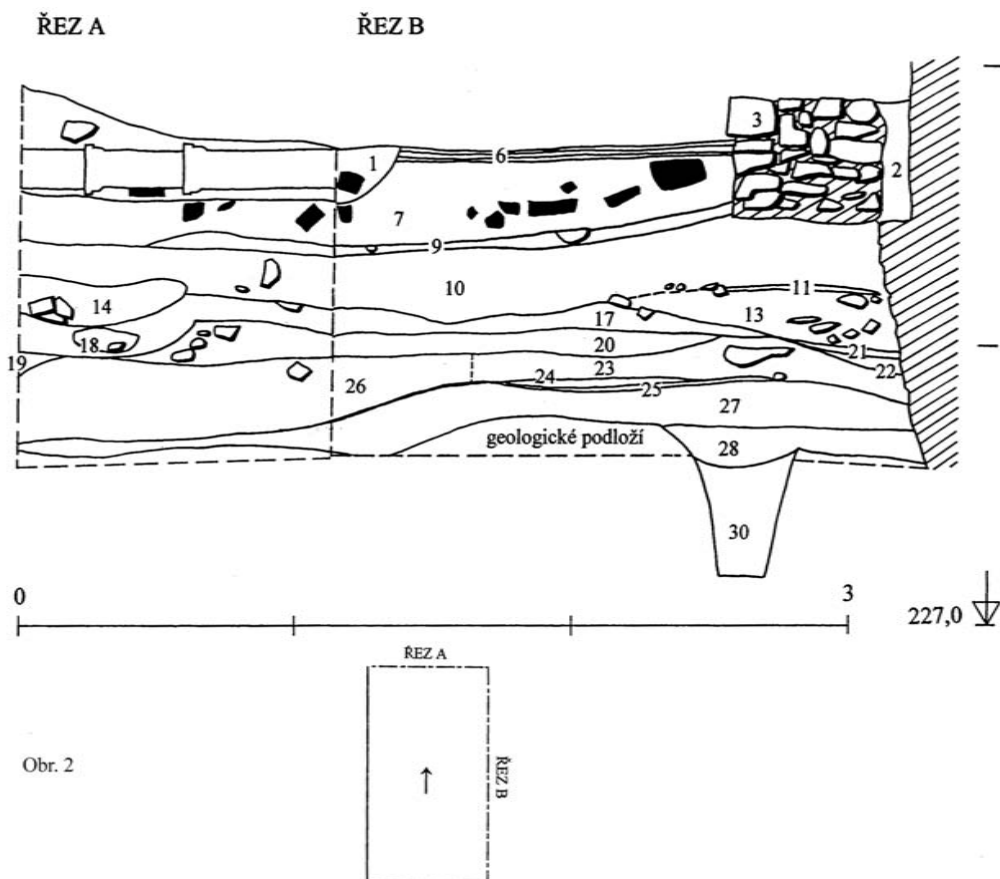

Obr. 1: Poloha purkrabství na Vyšehradě a půdorys purkrabství s vynesení sondami, geologickými vrty a příslušnými nadmořskými výškami zjištěné úrovně geologického podloží.

Fig. 1: The site of the Burgrave's Residence at Vyšehrad and plan thereof, showing trenches, geological bores and related altitudes above sea level determined for the geological substrate.

Středověké souvrství předcházející stavbě purkrabství lze podle charakteru rozdělit do dvou skupin. Převládají hlinité uloženiny s keramikou a kostmi, které ve všech případech obsahují opuku v podobě drtě i větších kusů. Rozhraní mezi nimi bylo obvykle málo zřetelné. Druhou skupinu představují tenké vrstvičky opukové drtě (obr. 2:25, 11), které interpretujeme jako stavební úroveň dvou neznámých zděných staveb, z nichž první (25) patří mezi stratigraficky nejstarší zachycené uloženiny v této části Vyšehradu, zatímco druhou (11), nalezenou v nižší stratigrafické pozici ve vrstvě 17, datujeme *ad* nebo *post quem* oběhu keramiky s velkým vzhůru vytaženým okrajem, tedy nejdříve do 2. poloviny 12. století. Základový vkop zdi purkrabství nebyl patrný, a je tedy obtížné přiřadit stavbu ke konkrétní úrovni. S ohledem na ohniště, které bezprostředně přiléhalo k základovému zdivu (obr. 2:21, 22), usuzujeme, že zdivo bylo těsně přisazeno k líci výkopu. Hloubka základového zdiva až po základovou spáru činí 85 cm.

Za cenný považujeme nález raně středověkých vrstev spočívajících na půdním typu, které tedy s největší pravděpodobností můžeme považovat za nejstarší pozůstatky středověkého osídlení této části Vyšehradu. Malý

Obr. 2

Obr. 2: sonda I: 1 – sypký zásyp vkopu pro potrubí, příměs stavební keramiky; 2 – sypká maltová drť okrově žlutá; 3 – kamenná zídka pojená světle žlutou pevnou maltou, její koruna se zdá být neporušená; součástí konstrukce je zlomek cihly; 6 – pozůstatek dřevěné podlahy tvořené třemi průběžnými vrstvami (v pořadí shora): a) tvrdlá hnědá vrstvička spečeného (?) materiálu, na níž z obou stran přiléhá zpráchnivělé dřevo, b) hlinitá vrstvička tmavě šedé barvy s četnou příměsí organických látek (např. vlákna nití), c) maltová vrstvička okrově bílá, s výraznou příměsí vápna, místy menší kameny; 7 – neulehlý zásyp s převládající hlinitou komponentou hnědě okrové barvy; příměs kamenů, uhlíků a zlomků železa; 9 – jíl okrově žlutý s příměsí drobných kamének a písku (asi 15 %); 10 – písčitá hlína okrově hnědá s příměsí uhlíků, zlomků opuky a stavební keramiky, občas ve vertikální poloze; 11 – vrstvička opukové drtě a úlomků; 13 – jílovitá hlína s hustou příměsí drobné drtě kamene (tvořící až 20 %) a větších zlomků opuky; 14 – hlína do červena propálená obsahující opálené zlomky opuky; 17 – hlína tmavě šedohnědá s příměsí drobných zlomků opuky (10 %) a ojedinělými uhlíky; 18 – hlína světle šedě okrová, homogenní; 19 – hlína šedohnědá, hustě promíšená drobnými úlomky opuky (do 35 %) s občasnými zvířecími kostmi; 20 – hlína šedohnědá s příměsí drobných zlomků opuky (35 %) a ojedinělými uhlíky; 21 – mastná hlína propálená do okrově červené barvy, homogenní; 22 – mastná hlína tmavohnědá; 23 – hlína šedohnědá s příměsí drobných zlomků opuky (10 %) a písku (5 %); 24 – hlína tmavě šedohnědá promíšená menšími říčnými valouny (15 %); 25 – drobná opuková drť až prach; 26 – hlína tmavě šedohnědá s příměsí drobné drtě opuky (15 %) a většího množství kamenů a kostí; 27 – půdní typ tvořený tmavě šedohnědou hlinou, nápadná je absence opuky; 28 – písčitá hlína (40 : 60) tmavě šedohnědá s hrubozrnným pískem až drobným šterkem nebo menšími říčnými valouny; chybí stopy opuky; 30 – hlinitý písek rezavě hnědé barvy se středně hrubým pískem a občasnými kaménky; opuka absentuje.

Fig. 2: Trench I: 1 – loose pipe trench fill with admixture of structural ceramics; 2 – loose mortar detritus, ochre yellow; 3 – stone dwarf wall held together by a light yellow, hard mortar, the crown of which seems undisturbed; a brick fragment is part of the structure; 6 – the remains of a wooden floor comprising three consecutive layers (from the top down): a) a hard brown layer of lumpy (?) material, adjacent on both sides to mouldy wood, b) an earthy layer, dark grey in colour, with a sizeable admixture of organic materials (e.g. thread fibres) and c) an ochre white mortar layer with a conspicuous admixture of limestone and in places small stones; 7 – uncompacted fill with a predominant earthy component, brown ochre in colour; admixture of stones, charcoal and iron fragments; 9 – ochre yellow clay with an admixture (c15%) of small stones and sand; 10 – sandy earth, ochre brown with admixture of charcoal, marlstone fragments and structural ceramics, sometimes in a vertical position; 11 – thin layer of marlstone detritus and fragments; 13 – clayey earth with dense admixture of fine stone detritus (making up around 20% of the total) and larger pieces of marlstone; 14 – earth, fired to red, containing charred pieces of marlstone; 17 – earth, dark grey-brown with an admixture of small pieces of marlstone (10%) and sporadic charcoal; 18 – light grey-ochre, earth, homogenous; 19 – grey-brown earth with a thick mixture of small pieces of marlstone (< 35%) and occasional animal bones; 20 – grey-brown earth with an admixture of small pieces of marlstone (35%) and sporadic charcoal; 21 – greasy earth fired to an ochre red colour, homogenous; 22 – greasy, dark brown earth; 23 – grey-brown earth with admixtures of small pieces of marlstone (10%) and sand (5%); 24 – dark grey-brown earth mixed with small river pebbles (15%); 25 – fine marlstone detritus/dust; 26 – dark grey-brown earth with an admixture of fine marlstone detritus (15%) and large numbers of stones and bones; 27 – soil type comprised of dark, grey-brown earth, the absence of marlstone striking; 28 – sandy earth (40:60), dark grey-brown with coarse grained sand to fine gravel or small river pebbles; no traces of marlstone; 30 – earthy sand, rust brown in colour with moderately coarse sand and occasional small stones, no marlstone.

keramický soubor (4 zlomky) získaný vzorkováním vrstev 24–25 obsahuje zlomek podhrdlí s jednoduchou rytou linií, které, soudě podle specifické tektoniky, bylo původně ukončeno kalichovitým okrajem, a dále zesílený okraj formovaný do podoby okruží (obr. 6:1). Protože interval výskytu kalichovitých okrajů je podle současných poznatků příliš široký,³ je pro datování rozhodující okraj v podobě okruží. Jeho nástup by podle současných archeologických poznatků z území Prahy neměl předcházet 11. století (za informace děkujeme L. Hrdličkovi a J. Čihákové).

Další soubor pochází ze vzorkování vrstev 17, 20 a 23–26 (obr. 6:2–5). Jedná se o soubor smíšený, což podstatně omezuje jeho využití. Je ovšem důležité, že neobsahuje žádné prvky, které bychom s jistotou mohli datovat před 11. století. Kromě dvou pravěkých střepů obsahuje soubor dva kalichovité okraje (v jednom případě vázané na výzdobu jednoduchými rytými vodorovnými liniemi), dále okraj zhotovený v hrnčíně s bílým přetahem (obr. 6:4) charakterizované jako „nová keramická třída“ (např. *Hrdlička 1997*, obr. 4:4–6, 32–40), nastupující v 11. století (*Bartošková 1999*, 732), a drobný okraj připomínající okruží.

Sonda II

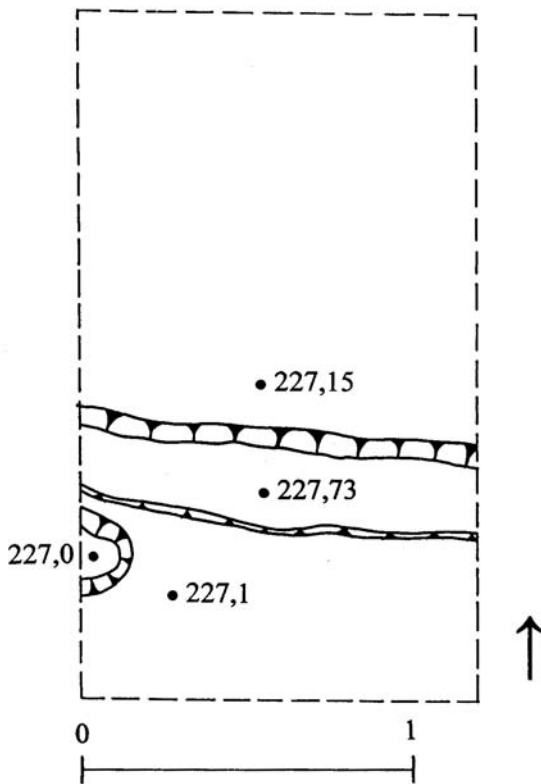
Sonda o rozměrech 260x200 cm byla situována v interiéru v severovýchodním rohu stavby. Stratigraficky nejstarší je homogenní uloženina o mocnosti cca 60 cm (obr. 4:14), která byla zkoumána na půdorysu 110x160 cm. Tvoří ji tmavě šedohnědá hlína s příměsí opukové drtě i

³ V těchto souvislostech je důležité datování nástupu této keramiky, o němž se v současné době diskutuje. *J. Čiháková* řadí její masový nástup již do 1. třetiny 10. století (2002, 744, pozn. 11), její argumenty ovšem vyžadují podrobnější publikaci. Značné metodické potíže činí doba vyznívání této keramiky, neboť nevíme, jestli se v mladších kontextech ocitla v době své existence nebo až v druhotném uložení. Její vyznívání předpokládáme ve 2. polovině 11. století nebo v době pozdější.

větších kamenů s keramikou a poměrně velkým množstvím zvířecích kostí. S ohledem na homogenitu takto mocné uloženiny, na absenci půdního typu pod ní a na zvlněný povrch podloží usuzujeme, že tato uloženina je výplň objektu neznámých rozměrů, jehož hranice nebyly zachyceny.

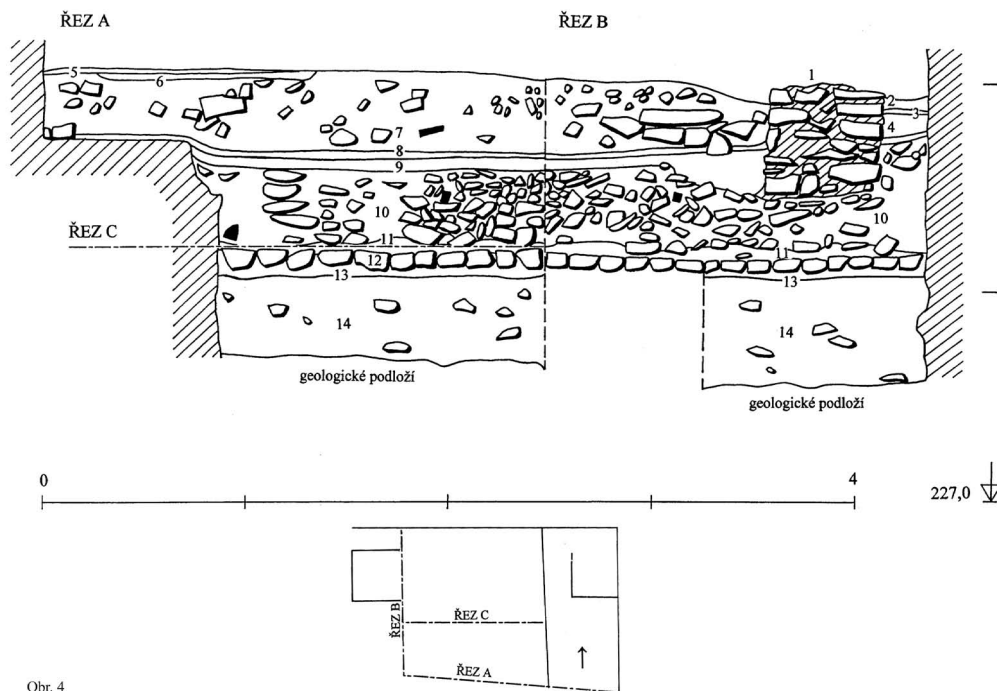
Všechny okraje nádob a vybrané zdobené výdutě z výplně tohoto objektu představuje obr. 7 a 8 (28–41). V rámci získaného souboru můžeme vydělit několik skupin podle profilace okrajů. Především musíme zmínit fragment nádoby s válcovitým hrdlem odsazeným od výdutě hřebenovou výzdobou (obr. 7:1). Tato keramika svým provedením a hmotou ostřenu hrubším pískem by jako jediná ze souboru mohla spadat ještě do středohradištního období, avšak jistotu nemáme. Zajímavý je rovněž nález fragmentu libické keramiky (obr. 7:2) tzv. klasické slavníkovské fáze (např. *Barotošková 2000*, obr. 10:3), která se podle *J. Justové (1992, 149)* objevuje od 1. poloviny 10. století, avšak hlavní období produkce spadá do 2. poloviny 10. století a doby pozdější. Dále jsou výrazně zastoupeny kalichovitě profilované okraje (obr. 7:3–20), provedené v charakteristickém materiálu (např. *Boháčová – Čiháková 1994*). Další skupina okrajů, připomínajících svým tvarem okruží (obr. 7:21–23), se technikou provedení (vyhnutí okraje ven a přilepení) hlásí k archaicky zduřelým okrajům, který je v souboru také zastoupen (obr. 8:32). Podle dosavadních názorů nastupují do oběhu oba uvedené tvary okrajů zhruba současně (ústní sdělení *J. Čihákové a L. Hrdličky*). Datování zasypu objektu však opíráme o nejmladší zastoupený prvek, který dle našeho soudu představuje zlomek misky (obr. 8:33), jež se v daném tvaru vyskytuje v souborech až z 12. století. Celkově můžeme shrnout, že chronologické svědectví raně středověké keramiky ze sondy II neodporuje datování počátku středověkého osídlení v místě výzkumu do 11. století, podobně jako v sondě I.

Následné stratigrafické jednotky se již vážou k existenci purkrabství, jehož základové zdivo porušilo výplň raně středověkého objektu, což bylo několikrát doloženo přetnutím velkých zvířecích kostí. Ve východní části sondy jsme odkryli zděnou konstrukci, která byla plně provázána se zdivem purkrabství. Zeď s korunou převyšující úroveň základového zdiva o 30 cm

Obr. 3: sonda I: Půdorys sondy v úrovni geologického podloží zachycuje pravěký zhloubek s plochým dnem a drobný zahloubený objekt.

Fig. 3: Trench I: Plan of the trench at the level of the geological substrate, showing a prehistoric groove with a flat base and a small, sunken feature.

Obr. 4

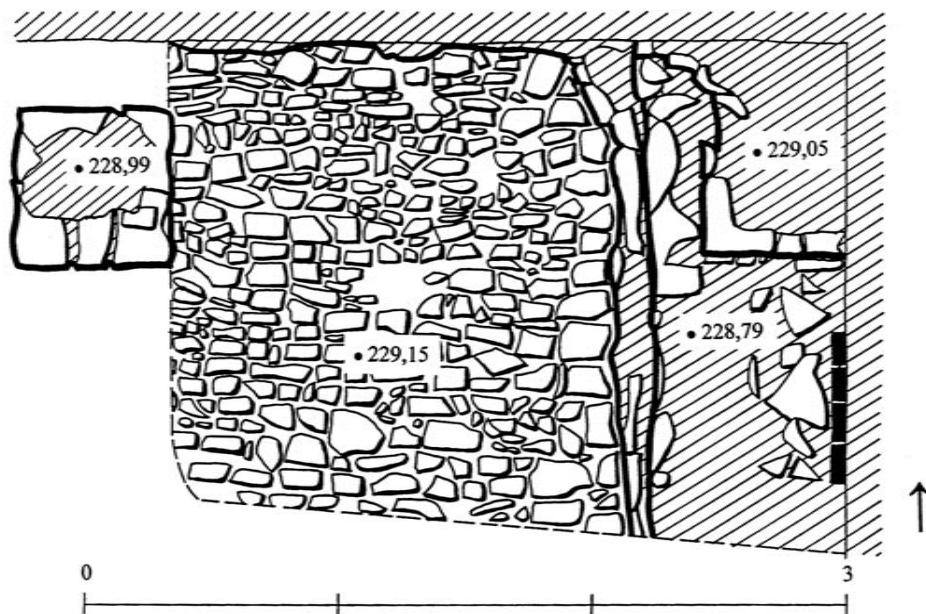
Obr. 4: sonda II: 1 – zídka z kamene pojená tvrdou světlou maltou; 2 – jemný sypký suťový prach s četnými zrny vápna a malty a drobnými kaménky; 3 – ztrouchnivělé dřevo (pozůstatek podlahy?); 4 – jemný sypký suťový prach; 5-6 – pozůstatky maltového lůžka podlahy s příměsí štěrku; 7 – jemný sypký suťový prach promíšený vápennou a maltovou drtí, četnými kameny a štěrkem; 8 – pozůstatek dřevěné podlahy tvořené dvěma průběžnými vrstvami (v pořadí shora): a) ztrouchnivělé dřevo místy posypané vápennou drtí promíšenou se suťovým prachem, b) vrstvička vápenného prachu; 9 – jemný sypký suťový prach promíšený středně až hrubozrnným pískem, dále štěrkem a maltovou a vápennou drtí; 10 – kamenný zásyp s četnými dutinami, místy prosypaný suťovým prachem č. 9; občas zlomky stavební keramiky (vč. dlaždic); 11 – hlína tmavě šedohnědá promíšená opukovou a maltovou drtí (až 50 %); 12 – podlaha tvořená lomovými kameny vsazenými letokruhy nahoru do písčitého lůžka; 13 – lůžko dlažby v podobě středně hrubého mírně prohlídněného písku; 14 – hlína tmavě šedohnědá promíšená v horních partiích (cca 5 cm) opukovou drtí a uhlíky; v celé její mocnosti se běžně vyskytuje příměs větších i menších opukových kamenů, četných kostí a keramiky.

Fig. 4: Trench II: 1 – stone dwarf wall held together by a light yellow, hard mortar; 2 – fine fill of rubble dust with numerous grains of limestone and mortar, and small stones; 3 – rotten wood (remains of a floor?); 4 – fine fill of rubble dust; 5 & 6 – the remains of the mortar bed of the floor, with an admixture of gravel; 7 – fine rubble dust mixed with limestone and mortar detritus, numerous stones and gravel; 8 – remains of a wooden floor, comprising two layers (from the top down): a) rotten wood locally spread with limestone debris mixed with rubble dust, and b) a thin layer of limestone dust; 9 – fine rubble dust mixed with medium- to coarse-grained sand, with gravel and mortar and limestone detritus; 10 – stony fill with numerous cavities, locally filled with rubble dust 9, occasional pieces of structural ceramics (including tiles); 11 – earth, dark grey-brown, mixed with marlstone and mortar dust (< 50%); 12 – floor comprising quarried stones set into a bed of sand; 13 – tiling bedding in the form of medium-coarse, slightly earthified sand; 14 – earth, dark grey-brown, mixed in its upper parts (c 5cm) with marlstone detritus and charcoal, with larger and smaller marlstones, numerous bones and ceramics occurring commonly throughout its thickness.

pokračovala jižně mimo sondu (obr. 5). Tuto konstrukci, odhalenou již v r. 1958, interpretoval V. Piša jako pozůstatky východní zdi purkrabství, nahrazené novou zdí v baroku (1971, 93–94, 97). Protože součet šířky tohoto zdiva a stávající východní zdi budovy je totožný s šířkou ostatních obvodových zdí a zároveň s ohledem na nově zjištěné stratigrafické skutečnosti považujeme tuto interpretaci za možnou.

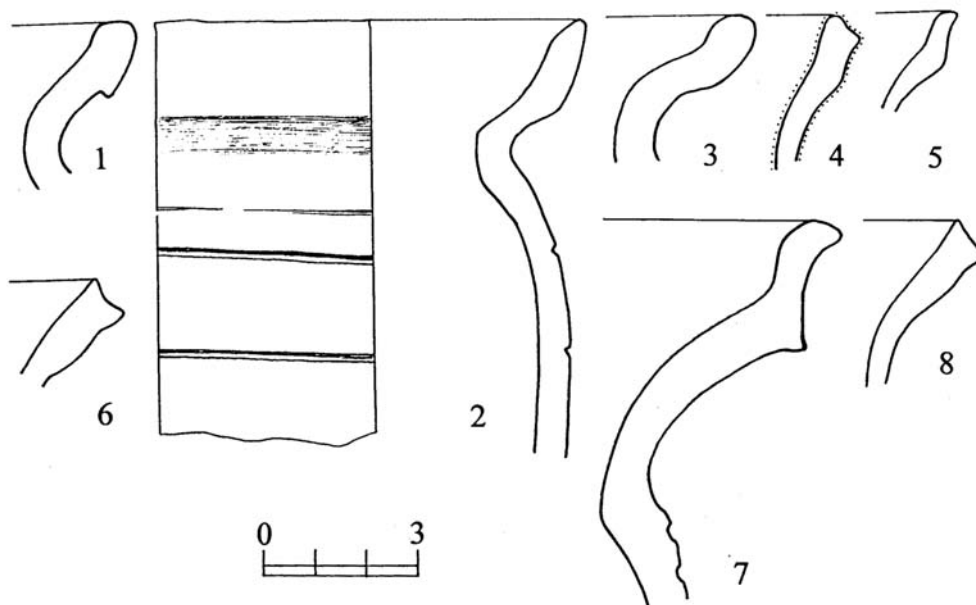
Nalezená podlaha budovy, tvořená kamennou dlažbou respektující obvodové zdi (obr. 5), byla zapuštěna 30 cm pod úroveň základu stavby. Kameny, umístěné letokruhy vzhůru, spočívaly v písčitém lůžku (obr. 4:13), z něhož pochází několik zlomků keramiky. Nejmladší z nich představuje okraj v podobě vysokého okruží, obvykle řazený do 2. poloviny 14. až počátku 15. století (obr. 8:42). Tento zlomek datuje vznik podlahy *ad* nebo *post quem*. Vznikla-li podlaha současně s budovou, můžeme stejně datovat i počátky budovy, tedy nejdříve do doby karlovské.

Zatímco v sondě I nebyly zachovány pozůstatky nejstarší podlahy, ale její původní polohu předpokládáme na základě nálezové situace v úrovni povrchu rozšířeného základu, ležela původní kamenná podlaha v sondě II o cca 30 cm níže. Odlišnou úroveň podlah v sondě I a II můžeme považovat za doklad původního členění interiéru purkrabství, po němž se do dnešní doby neza-

Obr. 5: sonda II: Kresba zobrazuje podlahu vysázenou z lomových kamenů respektujících nároží, tvořeně severní a východní zdi purkrabství. Patrné jsou rovněž dvě zídky čtvercového půdorysu: jedna na západním okraji sondy, druhá byla vyzděna v sv. rohu purkrabství na povrchu zbořené původní zdi.

Fig. 5: Trench II: Illustration of the floor, set with quarried stones respecting the corner formed by the northern and eastern walls of the Burgrave's Residence. Two dwarf walls square in plan are also apparent: one at the western edge of the trench and the other in the masonry of the north-eastern corner of the Burgrave's residence, on the surface of the demolished, original wall.

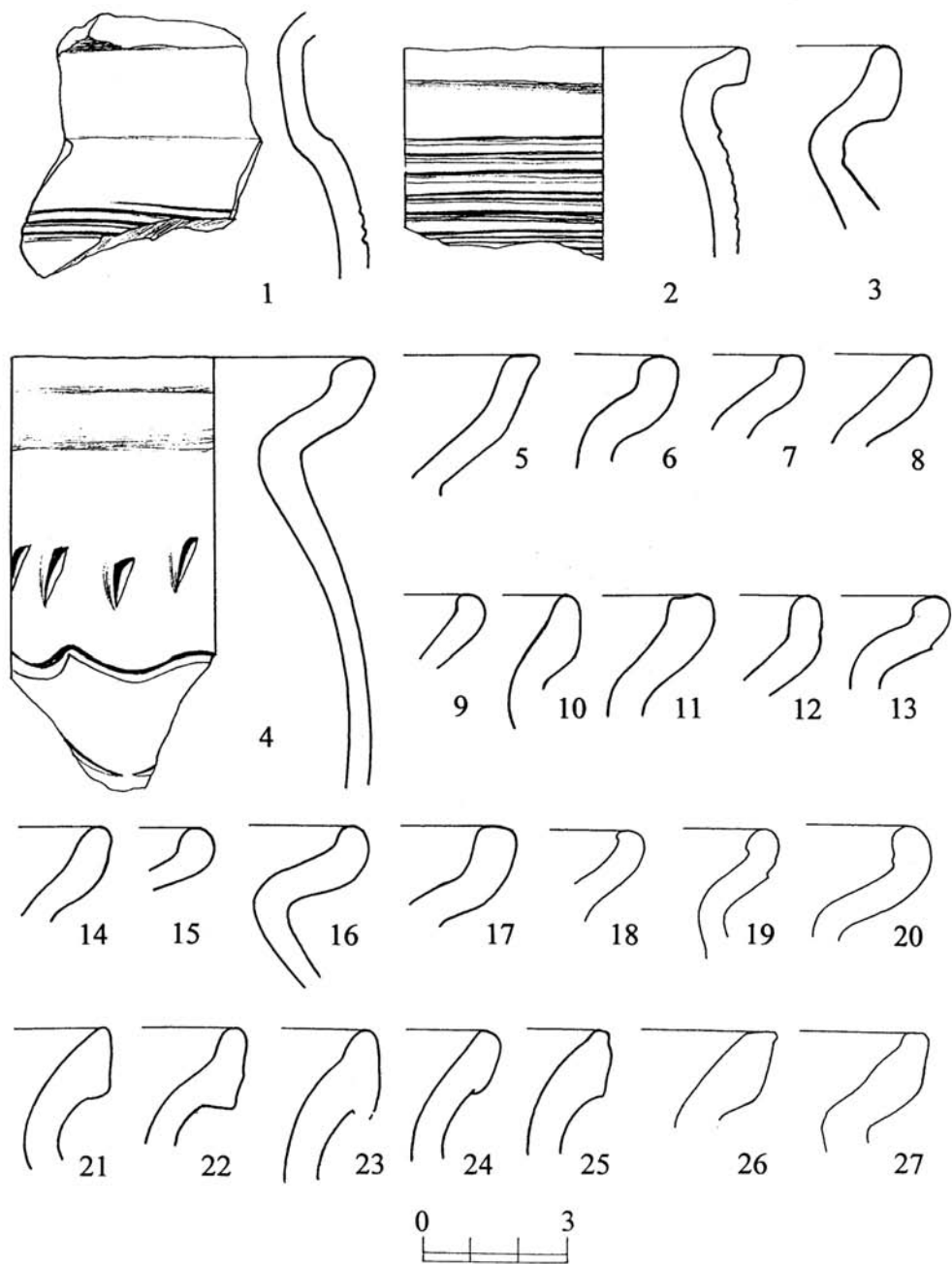
Obr. 6: keramika ze sondy I: 1 – vrstva 24–25; 2–5 – vrstva 17, 20, 23–26 (4 – vyznačen bílý přetah); 6 – vrstva 10; 7 – vrstva 17; 8 – vrstva 20.

Fig. 6: Ceramics from trench I: 1 – layers 24–25; 2–5 – layers 17, 20, 23–26 (4 indicated by white tracing); 6 – layer 10; 7 – layer 17; 8 – layer 20.

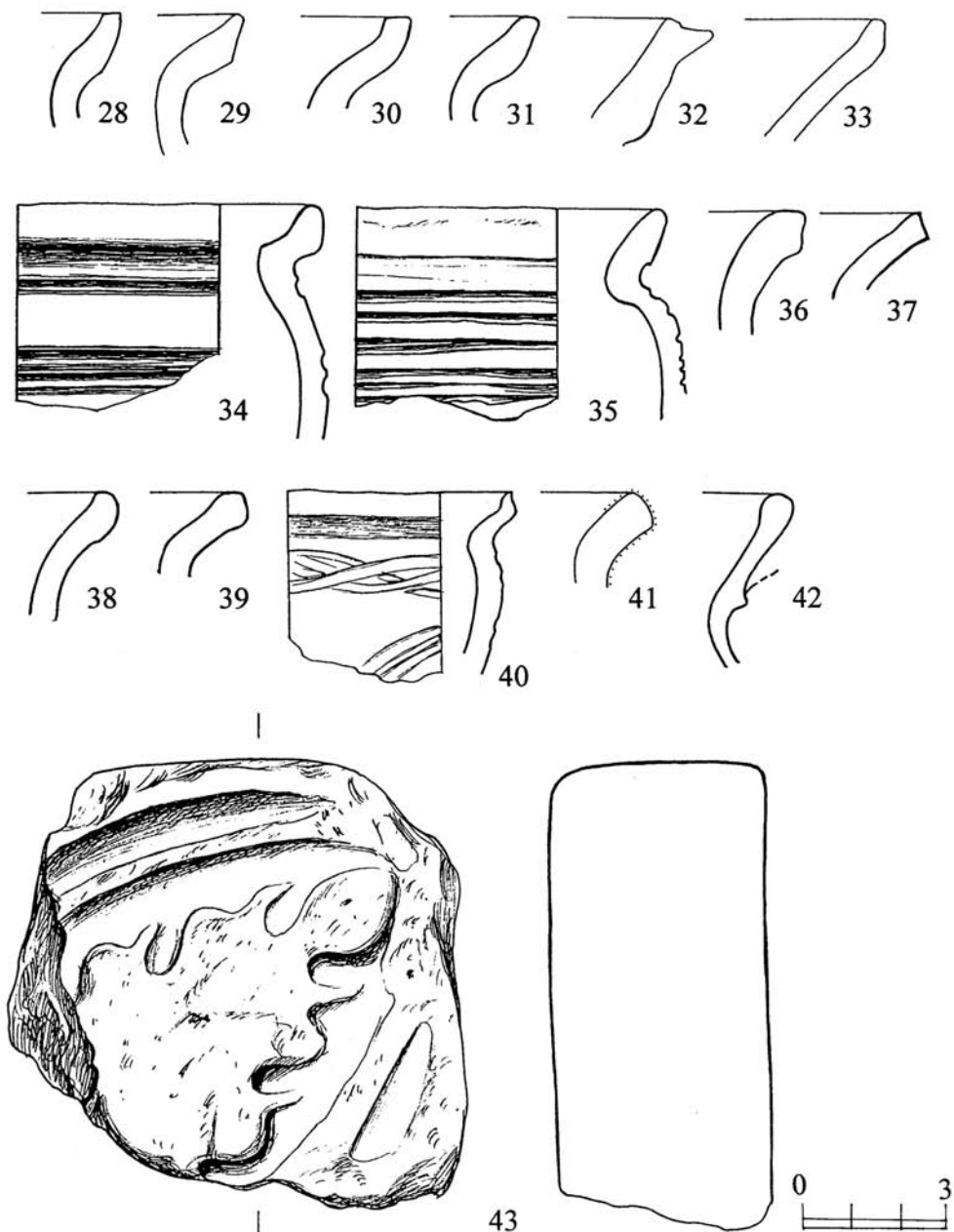
chovaly žádné jiné stopy (např. na nadzemním zdivu).

V pozdější době, pravděpodobně v novověku, byla úroveň terénu purkrabství v místech sondy II výrazně zvýšena suťovým násypem (obr. 4:10). Do něj byla vložena zídka čtvercového půdorysu neznámé funkce (obr. 4:1), jejíž obdobou je nadezdívka nad zaniklou východní zdí v sv. rohu purkrabství (obr. 5) a také v sondě I (obr. 2:3). Po nasypání další suťové vrstvy následovala dřevěná podlaha (obr. 4:8), kterou s ohledem na její charakter a výškovou úroveň ztotožňujeme s podlahou v sondě I (obr. 4:6). V této fázi byla tedy sjednocena dosud rozdílná úroveň podlah přinejmenším v té části purkrabství, kterou vymezují sondy I a II. K přesnějšímu datování těchto úprav nemáme dostatek chronologických opor. Zvýšení podlah v interiéru se zopakovalo ještě jednou, jak dokládá násep (obr. 4:7) s maltovým lůžkem pro dlažbu (obr. 4:5–7), kterou opět zachycujeme ve stejné úrovni i v sondě I. Pro něj disponujeme datem *post quem*, který představují zlomky glazované keramiky ze 17. století z vrstvy 7.

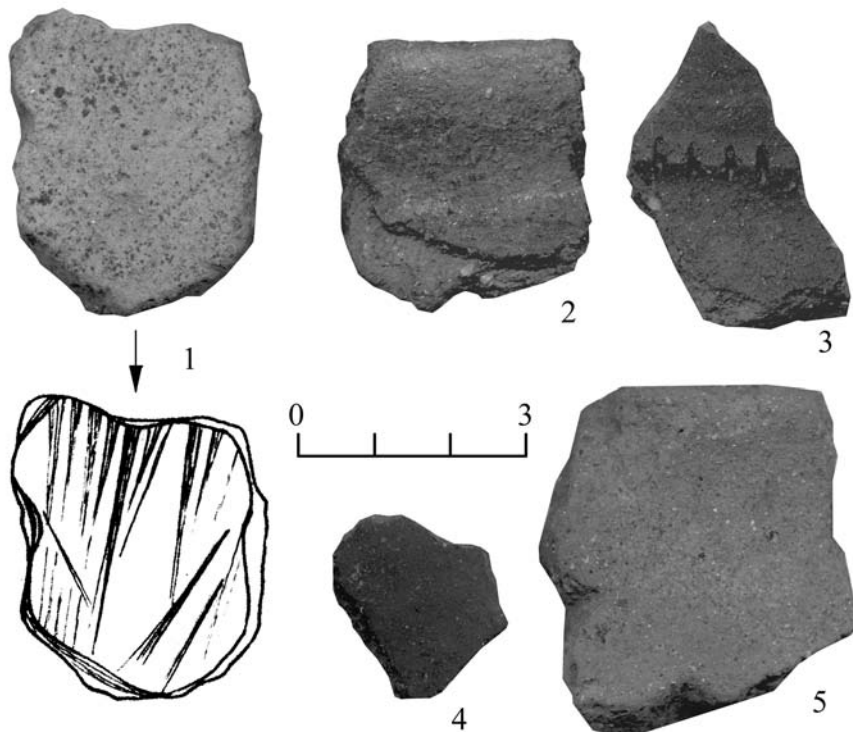
Sjednocení úrovně podlah v interiéru patrně můžeme dát do souvislosti až s novým zprovozněním budovy v baroku. Na Sadelerově prospektu z roku 1606 totiž můžeme sledovat pouze její ruiny, zatímco na plánu N. W. von Lincka z roku 1739 již funguje jako zásobovací sklad (*Kašička – Nechvátal 1985, obr. 13, 35*).

Obr. 7: keramika ze sondy II: 1–27 –uloženina 14.
Fig. 7: Ceramics from trench II: 1–27 – deposit 14.

Obr. 8: keramika ze sondy II: 28–41 –uloženina 14 (41 – láhev s bílým přetahem); 42 – vrstva 13; 43 – vrstva 10
Fig. 8: Ceramics from trench II: 28–41 – deposit 14 (41 bottle with white tracing); 42 – layer 13; 43 – layer 10.

Obr. 9: pravěká keramika z druhotného uložení: 4–5 – sonda I, 1–3 – sonda II. Určení podle L. Jiráň, V. Mouchy a V. Salače: 1 – řivnáčská kultura nebo pozdní doba bronzová, 2 – pozdní doba bronzová, 3 – eneolit (zřejmě k. řivnáčská), 4 – doba halštatská až doba římská, 5 – mladší doba bronzová až doba halštatská.

Fig. 9: Prehistoric ceramics from secondary deposits: 1–3 – trench II; 4–5 – trench I. Identification by L. Jiráň, V. Moucha and V. Salač: 1 – Řivnáč culture or Terminal Bronze Age; 2 – Terminal Bronze Age; 3 Eneolithic (apparently Řivnáč culture); 4 – Hallstatt to Roman period; 5 – Late Bronze Age to Hallstatt period.

Diskuze

Uvažujeme-li o významu poznatků získaných při výzkumu purkrabství čp. 973/VI na Vyšehradě, pak je především nutné diskutovat o datování počátků osídlení této lokality. Podstatné zjištění, že v sumě veškeré raně středověké keramiky ze sond I a II se ani v druhotném uložení nevyskytují nálezy jednoznačně datovatelné do 10. století, je v souladu s výsledky zpracování nejstarší vyšehradské keramiky publikované A. Bartoškovou (1998). Podobně jako v případě našeho výzkumu i v jí zpracovaném souboru představuje nejstarší masově zastoupený časový horizont keramika s kalichovitou profilací okrajů a s výzdobou provedenou jednoduchým rydlem a tzv. nehtovitými vrypy. Podle současných poznatků je tato keramika charakteristická pro 11. století (Bartošková 1998, 384).

Uvedené skutečnosti nás vedou k zamyšlení nad počátky osídlení Vyšehradu, nad jeho topografií a charakterem. Ve zhruba jihozápadním sektoru hradiště se nachází jak koncentrace

sakrálních staveb, tak samostatně opevněný knížecí/královský okrsek. Oprávněně zde tedy předpokládáme ohnisko osídlení, podtržené výhodnou strategickou polohou. Jak již uvedeno, podle souborů publikovaných A. Bartoškovou lze nejstarší *intenzivní* osídlení této části hradiště datovat do 11. století. Náš výzkum purkrabství poskytuje stejné datování, ovšem ve vazbě na spolehlivě nejstarší stratigrafické jednotky, takže v místě výzkumu můžeme vyloučit jakékoliv starší (i méně intenzivní) raně středověké osídlení. Na základě poznatků ze sondy I můžeme rovněž říci, že osídlení výzkumem zachyceného úseku ostrožny bylo zahájeno výstavbou blíže neznámé opukové budovy (stavební pozůstatky v podobě vrstvy opukové drtě 25 na obr. 2; opuka musela být na lokalitu dovezena). Vzhledem k lokalizaci nálezů jsou možné všechny tři alternativy: výstavba hradby, sakrální nebo palácové budovy.

Je-li datování počátku osídlení do 11. století z místa čp. 973/VI zobecnitelné na celý knížecí okrsek, a tím i na celou strukturu *curia regis* + sakrální okrsek, či nikoli, zodpoví teprve další výzkum. Důsledný archeologický výzkum, který propojuje detailně dokumentované stratigrafické jednotky především s relativní chronologií pražské keramiky, umožní řešení chronologických a topografických otázek a případně v dalším kroku srovnání stáří osídlení knížecího okrsku s jinými částmi Vyšehradu (např. s archeologickými soubory ze strategicky srovnatelně příhodné polohy na severozápadním okraji ostrožny, dnešních Štulcových sadů).

EXKURZ

Determinace makrozbytků z archeologického výzkumu čp. 973/VI na Vyšehradě

Věra Čulíková – Miloš Kaplan

V blízkém okolí sledované lokality byly velkoplošně vymapovány lipové doubravy na vrcholové plošině a černýšové dubohabřiny na prudších severních a jižních svazích, maloplošně šípákové doubravy (*Moravec – Neuhäusl a kol. 1991*, mapový list 1). Tato společenstva můžeme v analyzovaném vzorku indikovat přítomností lísky, habru, javoru, lípy, borovice a dubu. Vyšší procento borovice a buku v souboru poukazuje spíše na dovoz materiálu z širšího okolí.

Spektrum makrozbytků je velmi chudé, zachycuje pěstované plodiny a jejich plevele, ruderální druh merlík obecný a nespécifické vikvovitě.

Sonda II, uloženina č. 14:

Druhové určení uhlíků

Druh		Počet
<i>Quercus</i> sp.	dub	70 (+ 1 zl. letorostu)
<i>Pinus sylvestris</i>	borovice lesní	53
<i>Fagus sylvatica</i>	buk lesní	31
<i>Carpinus betulus/Corylus avellana</i>	habr obecný/líška obecná	4
	borka	2

Acer sp.	javor	2
<i>Betula verrucosa</i>	bříza bílá	2
<i>Abies alba</i>	jedle bělokora	1
<i>Carpinus betulus</i>	habr obecný	1
cf. <i>Tilia</i>	? lípa	1
<i>Rosaceae</i>	růžovité	1

Druhové určení ostatních makrozbytků

Druh		Počet	Charakter
<i>Triticum aestivum/compactum</i>	pšenice obecná/shloučená	5	obilky (poškozené zuhelnatělé)
<i>Chenopodium album</i>	merlík obecný	3	semena
<i>Corylus avellana</i>	líška obecná	2	skořápky
<i>Vicia</i> sp.	vikev	2	dělohy (zuhelnatělé)
<i>Agrostemma githago</i>	koukol polní	1	semeno
<i>Pisum sativum</i>	hrách setý	1	semeno (zuhelnatělé)
<i>Viciaceae</i>	vikvovité	1	semeno (zuhelnatělé)

LITERATURA

- BARTOŠKOVÁ, A. 1998: Vyhodnocení keramiky ze stratigraficky nejstarších poloh na Vyšehradě, Památky archeologické 89, 365–387.
- BARTOŠKOVÁ, A. 1999: Zánikový horizont budečské akropole (ke chronologii raně středověké keramiky), Archeologické rozhledy 51, 726–739.
- BARTOŠKOVÁ, A. 2000: Libice nad Cidlinou – výzkum předhradí v roce 1997, Památky archeologické 1991, 315–344.
- BOHÁČOVÁ, I. – ČIHÁKOVÁ, J. 1994: Gegenwärtiger Stand des Entwicklungsschemas der Prager frühmittelalterlichen Keramik aus den ältesten Entwicklungsphasen der Prager Burg und ihrem Suburbium auf dem linken Moldau-Ufer. In: Staňa, Č. (Hrsg.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert, 173–177. Brno.
- ČIHÁKOVÁ, J. 2002: K dosavadnímu stavu poznání raně středověké Malé Strany, Archeologické rozhledy 54, 738–752.
- HRDLÍČKA, L. 1993: Poznámky ke chronologii pražské středověké keramiky, Archeologické rozhledy 45, 93–112.
- JUSTOVÁ, J. 1992: Hradištní keramika z Libice nad Cidlinou (Keramické typy a hledání jejich původu), Sborník Západočeského muzea v Plzni – historie 8, 142–155.
- MORAVEC, J. – NEUHÄUSL, R. A KOL. 1991: Přirozená vegetace území hlavního města Prahy a její rekonstrukční mapa. Praha.
- NECHVÁTAL, B. 1983: Vyšehrad, stručný průvodce. Praha.
- KAŠIČKA, F. – NECHVÁTAL, B. 1979: K problematice – CURIA REGIS – na Vyšehradě, Archaeologica historica 4, 95–102.

KAŠIČKA, F. – NECHVÁTAL, B. 1985: Vyšehrad pohledem věků. Praha.

PÍŠA, V. 1971: Středověký Vyšehrad, Staletá Praha 5, 87–104.

ZAVŘEL, J. 2003: Odborný posudek, ArÚ AVČR, č. j. 6873/03.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT VYŠEHRAD NO. 973/VI IN 2003

During the rescue excavations undertaken at 973/VI (the former Slavoj Training Club) at Vyšehrad in 2003, the Prague Institute of Archaeology was able to recover new information regarding the Early Medieval settlement of the princely court (for more on the *curia regis* see *Kašička & Nechvátal 1979*). In particular, it was possible to identify the earliest layers, which lay immediately on the soil type. The ceramics from these layers do not, given the current state of knowledge, allow the dating of the earliest settlement of this part of the ‘acropolis’ to any earlier than the 11th century. This fact contributes to the discussion on the form of settlement in the period prior to the 11th century, and may suggest that the site topography was different at that time. Excavations also contributed data on the structural form of building no. 973/VI, on the basis of which the origin of the building may be taken to lie in the second half of the 14th century. The level of the geological substrate preserved in the trenches and the geological bores in the building and its immediate environs contribute in some degree to the reconstruction of the georelief of the south-western edge of the spur.

(English by A. Millar)

Mgr. Ladislav Varadzin, ArÚ AV ČR v Praze, Letenská 4, 11801 Praha, varadzin@arup.cas.cz

Mgr. Ivo Štefan, ÚPRAV UKFF, Celetná 20, 11636 Praha 1, stefanivos@seznam.cz